

Zygmunt Sławoj

Polska Akademia Umiejętności w służbie narodu

Niepodległość i Pamięć 5/4 (13), 87-95

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zygmunt Sławoj

Polska Akademia Umiejętności w służbie narodu

I

Mam zaszczyt przedstawienia łaskawym Czytelnikom pisma „Niepodległość i Pamięć” ogólnego zarysu historii powstania Polskiej Akademii Umiejętności, jej działalności naukowej, osiągnięć i pozycji w świecie naukowym. Z wielką uwagą pragnę się odnieść do ludzi, którzy walnie przyczynili się do powstania pierwszej w Polsce instytucji naukowej wyższej użyteczności i przez to weszli do Pantheonu Nauki Polskiej.

Przy tym proszę zawodowych historyków nauki polskiej o życzliwe przyjęcie tak ujętego tematu, o dostojnej naczelnej polskiej instytucji naukowej, ograniczonego tylko do zarysu. Złożyły się na to m.in.. ramy pisma, a także trudności w przeprowadzeniu w krótkim czasie kwerendy materiałowej dotyczącej podstaw prawnych założenia Akademii Umiejętności i żmudne prześledzenie wszystkich tematów, które były przedmiotem rozpraw-rozpatrywania przez poszczególne wydziały Polskiej Akademii Umiejętności w latach: 2 maja 1973-30 października 1951.

Tu należy zaznaczyć, że na 80-lecie Niepodległości Polski - 11 listopada 1998 r. nauka polska na czele z Polską Akademią Umiejętności przychodzi z wielkimi osiągnięciami naukowymi. Waga osiągnięć nauki polskiej i wiedza naukowa polskich uczonych są wysoko cenione przez naukę światową.

II

Polska Akademia Umiejętności - naczelna narodowa instytucja naukowa - pod tą nazwą działała w Polsce od 22 października 1919 do 30 października 1951 r. Była następczynią Akademii Umiejętności powołanej do życia pod zaborem austriackim 2 maja 1871 r. Przejęła od Akademii Umiejętności system organizacyjny działalności naukowej i jej majątek dziedziczyła. Siedzibę miała w Krakowie przy ul. Sławkowskiej nr 17.

Polska Akademia Umiejętności, zakorzeniona w Akademii Umiejętności, pielęgnowała jej tradycje historyczne i naukowe. Dbała o swoje imię w kraju i za granicą przez: publikowanie w biuletynach w języku francuskim swoich prac naukowych, pozyskiwanie na członków Polskiej Akademii Umiejętności (krajowych, zagranicznych, nadzwyczajnych) tylko najwybitniejszych mężów nauki.

Liczba członków była ograniczona statutowo. Nowych członków, po zmarłych, wybierali co rok członkowie Polskiej Akademii Umiejętności.

Na czele Polskiej Akademii Umiejętności stał prezes, wiceprezes i sekretarz generalny.

Polska Akademia Umiejętności reprezentowała naukę polską za granicą i interesy środowisk naukowych wobec władz rządowych; będąc korporacją uczonych o wielkim autorytecie naukowym i społecznym - miała istotny wpływ na formowanie rządowej polityki naukowej.

Polska Akademia Umiejętności utrzymywała się z subwencji Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz specjalnych funduszy, powstałych z zapisanych dla niej: majątków ziemskich, nieruchomości, gotówki, papierów wartościowych. Dawała stypendia młodym badaczom podejmującym studia zagraniczne lub badania kierunkowe.

Polska Akademia Umiejętności w niepodległej Polsce kultywowała wszystkie dobre dokonania swojej poprzedniczki - Akademii Umiejętności. Przez swoją działalność naukową dała nowy impuls polskiej nauce. Jej statutowa działalność naukowa przynosiła zaszczyt Polsce, chwałę Narodowi, chlubę mężom nauki polskiej i zasłużoną ich dumę.

Polska Akademia Umiejętności weszła w skład Polskiej Akademii Nauk z siedzibą w Warszawie, powołanej ustawą z dnia 30 września 1951. Przekazała jej wszystkie swoje aktywa: dobra kultury, nauki, także materialne, zasoby biblioteczne, zbiory Muzeum Fizjograficznego, Przyrodniczego i Archeologicznego, kolekcje grafiki. Polska Akademia Umiejętności tworzyła główną podstawę Polskiej Akademii Nauk.

Głównym inicjatorem powstania Akademii Umiejętności w Krakowie był Józef Majer (12 marca 1808 r. w Krakowie - 3 lutego 1899 r. w Krakowie, pochowany w Krakowie, syn Jana, białoskórnik i Marianny z Przybylskich); lekarz, fizjolog, antropolog; uczestnik powstania 1830-31; rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego 1848; prezes Towarzystwa Naukowego Krakowskiego do 1852 i w 1860 do 1873, I prezes Akademii Umiejętności od 1873 do 1890.

Dla przedstawienia, sprawy powołania Akademii Umiejętności, nadarzyła się prezesowi Towarzystwa Naukowego Krakowskiego dobra sposobność w kwietniu 1870 r. Wtedy to zatrzymał się w Krakowie Alfred Józef hr. Potocki (29 lipca 1822 w Łańcucie - 18 maja 1889 w Paryżu, pochowany 5 czerwca 1889 w Łańcucie w grobie rodzinnym; syn Alfreda - 4 marca 1786 w Paryżu - 23 grudnia 1862 w Łańcucie, I ordynata Łańcuta) zdążając do Wiednia dla objęcia urzędu Prezydenta Ministrów. Józef Majer, znalazł sposobność zwrócenia jego uwagi, równie na ważność tej Instytucji, jak na odpowiednie temu zadaniu stanowisko i środki; jak wreszcie na jedyny sposób zaradzenia temu, przez nadanie Towarzystwu Naukowemu Krakowskiemu rangi Zakładu Publicznego, jakie mają Akademe. Snać dla dostojnego Prezydenta Ministrów, szczerze życzliwego krajowi i jego instytucjom, wiadomość ta nie była obojętna, oświadczył bowiem prezesowi Towarzystwa, że *nie spuści tego z uwagi, tymczasem zaś żeby w każdym razie, gdy tego zapotrzebuje Towarzystwo, zwracać się do niego bezpośrednio.*¹

¹ *Pamiętnik 15-letniej działalności Akademii Umiejętności 1873-88*, Kraków 1889, s. XVI+209-200.

Potwierdzeniem starań Prezydenta Ministrów było pismo odręczne Franciszka Józefa I cesarza z 2 maja 1871 do Józefa Jirečka, ministra oświaty.

Nadany Akademii Umiejętności statut podpisał w Wiedniu 5 marca 1872 r. Karl Stremayer w.r. minister wyznań i oświecenia.

Założone z inicjatywy Walentego Litwińskiego (8 luty 1778 r. w Rzeszowie - 6 stycznia 1823 w Krakowie) przez profesorów Wolnego Miasta Krakowa 24 lipca 1815 Towarzystwo Naukowe Krakowskie, które swoją działalność otworło 25 lutego 1816 przez odbyte w tym dniu posiedzenie publiczne, zakończyło działalność ostatnim posiedzeniem 29 kwietnia 1872.

Od 2 maja 1871 do 3 maja 1872 (data założenia wymieniona w § 6 statutu) trwało przekształcanie się Towarzystwa Naukowego Krakowskiego w Akademię Umiejętności. Przy tym należy nadmienić, że przez 56 lat i 68 dni istnienia Towarzystwa Naukowego Krakowskiego swoją działalnością przyczyniło się wydatnie do rozwoju krakowskiego ośrodka naukowego, tworzonego przez ścisłą więź z Uniwersytetem Jagiellońskim do 15 maja 1856, a następnie samodzielnie.

Majątek Akademii Umiejętności składał się z:

„1. Realności w Krakowie przy ul. Sławkowskiej pod l.k. 282 i 283 w dziale I położone, w K.H. miasta Krakowa, mianowicie w księdze gruntowej dział I, tom IV, s. 571 i 572, w wykazie hipotecznym I 271 na imię Akademii Umiejętności zapisane. Realność l.k. 282 obejmująca gmach 2-piętrowy z oficyną po byłym Towarzystwie Naukowym Krakowskim; przyległą zaś realność l.k. 283 nabyła Akademia Umiejętności od Józefa Kozłowskiego umową z 30 września 1874 za cenę zł r 14.400 w.a. Dla rozszerzenia miejsca przeznaczonego na bibliotekę i zbiory wybudowano w realności w latach 1875 i 1876 oficynę 2-piętrową kosztem zł 17.949 kr 96, frontowy zaś budynek przebudowano kosztem zł 3.600 w.a.

2. Zakłady Zdrojowe w Szczawnicy. Rozporządzeniem ostatniej woli z 23 lutego 1875 zapisał śp. Józef Szalej Akademii Umiejętności.

Wielmożny Drybuszewski ofiarował Akademii Umiejętności zapisem 1 stypendium zł.r 60 w.a. co lat 2, przeznaczone dla młodzieży Uniwersytetu Jagiellońskiego lub Techniki, a przede wszystkim młodzieży pochodzącej z guberni mohylowskiej, następnie i Litwy. 24 kwietnia 1884 za pośrednictwem dra Karola Estreichera złożył kwotę rs 500, czyli zł r 612 w.a. z mnożnikiem 5%”.²

Ostatni § 30 statutu Akademii Umiejętności stanowił: *Gdyby w przyszłości Akademia rozwiązana być miała lub wskazany tym statutem cel jej naukowy i charakter narodowy ulec miał zmianie, w takim razie majątek jej, o ile przejmuje go od dotychczasowego Towarzystwa Naukowego (Krakowskiego), stanie się własnością gminy krakowskiej, która przy pomocy ówczesnych czynnych i żyjących jeszcze nadzwyczajnych Członków Akademii, zawiąże na nowo Towarzystwo naukowe polskie(...). Dom ze wszystkimi zbiorami dotyczącymi sztuki i starożytności stanie się własnością miasta, które urządzi tamże Muzeum miejskie; inne wreszcie zbiory przejdą do Uniwersytetu Krakowskiego*³.

² Ibidem 1.

³ Ibidem 1.

III

Przedmiotem badań Akademii Umiejętności zapisanym w § 3 jej statutu z 5 marca 1872 były: *Filologia i lingwistyka głównie polska i słowiańska, historia piśmiennictwa powszechnego, a w szczególności polskiego i historii sztuki*. § 5 stanowił: *Akademia załatwia czynności na posiedzeniach a) walnych; b) wydziałowych; c) w Komisjach*. W § 6 uregulowano, co następuje: *Posiedzeń walnych będzie 3 do roku: 1 publiczne poświęcone sprawozdaniu z czynności i dopełnione rozprawą treści dostępniejszej, odbywać się będą 3 Maja, w rocznicę założenia; 2 prywatne, których przedmiotem będą czynności administracyjne, mieć będą w regulaminie stale wskazane terminy z odstępem mniej więcej 1/2- rocznym*. § 7 *Posiedzenia wydziałowe zwyczajne, z wyjątkiem wyborów (§§ 18, 22, 23), będą tylko naukowe. Każdy Wydział odbędzie je raz w miesiącu*. W § 12 stwierdzono: *Językiem urzędowym Akademii jest język polski. W tym języku będą zamieszczane prace w publikacjach Akademii*.

Wyjątkowo, na przedstawienie odpowiedniego Wydziału, a za zgodą Zarządu Akademii pojedyncze prace mogą być ogłaszane w języku innym.⁴

Z wrywkowo przejrzanych sprawozdań z posiedzeń Akademii Umiejętności godzi się odnotować m.in. rozpatrywane tematy:

Profesor Zygmunt Florenty Wróblewski (28 października 1845 w Grodnie - 16 kwietnia 1888 w Krakowie) 20 stycznia 1883 na posiedzeniu Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego objaśniał doświadczeniami własności gazów: odkrycia wodnika kwasu węglowego (H_2CO_3). Następnie wiadomość (s. 547) o skropleniu tlenu, azotu i tlenku węgla, a zamrożeniu dwusiarczku węgla (CS_2) i alkoholu, dokonanych wspólnie z dr Karolem Stanisławem Olszewskim (29 stycznia 1846 w Broniszowie pod Tarnowem - 25 marca 1915 w Krakowie) w kwietniu 1883. W październiku 1883 wyznaczył temperaturę krytyczną tlenu, tudzież ciśnienie krytyczne i gęstość tlenu skroplonego. Dalsze badania nad użyciem wrzącego tlenu dla skroplenia wodoru i wyznaczenia krzywej skroplenia azotu oraz o skropleniu wodoru zamieścił w pismach Akademii, odczytanych na posiedzeniu 21 stycznia 1884.

Aleksander Brückner (29 stycznia 1856 w Tarnopolu - 24 maja 1939 r. w Berlinie i tu pochowany). Pierwszy raz uczestniczył w posiedzeniu Wydziału Filologicznego i 21 października 1891 referował sprawę utworu Antigamerala Frowina, kanonika krakowskiego, napisanego około 1320 dla szkół, ofiarowanego Janowi, może biskupowi krakowskiemu i arcybiskupowi gnieźnieńskiemu.

Uchwałami Akademii Umiejętności z 31 października 1891 (usunięcie é z pisowni) i 9 lutego 1918 zreformowano pisownię polską⁵. Pisownię tę ostatecznie ustalił i zmienił według uchwał z 20 i 21 kwietnia 1936 Komitet Ortograficzny zwołany przez Polską Akademię Umiejętności w 1936⁶.

⁴ Ibidem 1.

⁵ I Wydział Filologiczny Katalog Wydawnictw Polskiej Akademii Umiejętności, s.77 (1873-1947 Tom I) Kraków 1948.

⁶ Okólnik nr 77 (BP-14339/36) w sprawie zasad nowej pisowni (Drukowany w Dz. Urz. MWRiOP nr 8, poz.151).

W niepodległej Polsce⁷ już 18 listopada 1918 na posiedzeniu Wydziału Filologicznego Jan Niepomucen Łoś (1860-1928), prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek Polskiej Akademii Umiejętności; twórca historycznej gramatyki języka polskiego, przedstawił *Zarys historii rozwoju historycznego techniki wiersza polskiego* (Rocznik IV, nr 9 XI, s.15).

Na posiedzeniu II Wydziału Historyczno-Filozoficznego 25 września 1918 Aleksander Birkenmajer (1890-1967, syn Ludwika Antoniego 1855-1929); historyk kultury, referuje:

1. Studia nad Witelonem (Część I, s.7);
2. Przyczynki do historii filozofii średniowiecznej.

W posiedzeniu Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego 11 listopada 1918 wzięli udział B. Manasterski i Stefan Dominik Niementowski (4 sierpnia 1866 w Żółkwi - 13 lipca 1925 w Warszawie), chemik organik, badacz związków heterocyklicznych; profesor Politechniki Lwowskiej, członek Polskiej Akademii Umiejętności. Referowali wyniki badań nad pochodnymi dwuoksyakrydonu, ich własności barwnikowe (s.12). W tym dniu wystąpił z referatem Władysław Dziewulski (1878-1962), astronom, profesor i dyrektor obserwatorium astronomicznego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, członek Polskiej Akademii Umiejętności. Mówił o zależności swoistych prędkości gwiazd od typu widmowego i absolutnej wielkości gwiazd (s.14).

Na posiedzeniu Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego 10 stycznia 1938 Alina Ulińska i Józef Zawadzki (1886-1951), fizykochemik i technolog; profesor Politechniki Warszawskiej; członek Polskiej Akademii Umiejętności, przedstawili rozprawę: *O rozkładzie węgla cynkowego i działaniu dwutlenku węgla na tlenek cynku* (tom XLIII 1938; Rocznik nr 1, s.17).

Przedstawieni tu w szczupłym gronie uczeni Polscy, wybrani pobieżnie, nie stanowią typu reprezentatywnego nauki polskiej. Jednak w przybliżeniu można, na podstawie przedstawionych tematów w Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności, uzmysłwić sobie pogląd o sprawach, którymi się zajmowano. Należy także zaznaczyć, że przedmiotem zainteresowania i działalności w latach 1872-1918 i 1919-1939 były sprawy ziem Śląska, które odpadły od Polski, wchodząc najpierw pod panowanie Czech od 1339, a następnie Prus - 1742. Tak np. Kazimierz Stronczyński (1809-1896), numizmatyk i archeolog; znawca polskiej monety średniowiecznej; autor: *Pieniądze Piastów od czasów najdawniejszych do 1300 r., Dawne monety polskie dynastii Piastów i Jagiellonów*, zajął się na posiedzeniu Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności - *Legendą obrazową o św. Jadwidze księżnej śląskiej* (s. 43). W osobno wydanym dziele i do wydawnictw Komisji zaliczonym, podjął sprawę rewindykacji jednego z ważniejszych zabytków malarstwa średniowiecznego na

⁷ W niepodległej Polsce I posiedzenie Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, nawyższej instytucji nauki w Polsce odbyło się 29 XI 1919 r. Otworzył je Kazimierz Morawski, który odczytał pismo Józefa Piłsudskiego, Naczelnika Państwa do zebranych. Na tym posiedzeniu przyznano nagrodę Jerzmanowskiego za niepospolite zasługi dokonane dla dobra narodu - Ignacemu Janowi Paderewskiemu (1860-1941); 1919-1920 premiera i ministra spraw zagranicznych. Następne nagrody przyznano: historyczna Józefowi Kallenbachowi (1861-1929); członkowi AU; Wojciechowi Weissowi (1875-1950), prof. ASP w Krakowie. 8 XI 1932 Rada Ministrów zatwierdziła zmiany statutu PAU.

korzyść sztuki polskiej, polemizując z broniącym przeciwnego zdania Adolfem Wolfskronem (1808-1863), archeologiem, historykiem sztuki. Kazimierz Stronczyński w swoim dziele przystępnym dla polskiej publiczności podaje w rysunkowej podobiznie zbiór miniatur z 1453, pochodzenia śląskiego, mających ściśle związek z kulturą polską, zwłaszcza z dziejami ubiorów w Polsce (s. 47).

W latach 1920-30 Polska Akademia Umiejętności podjęła się publikacji z dziedzin historii i teraźniejszości Śląska pod wspólnym tytułem: *Wydawnictwa Śląskie*. Serie prac antropologicznych i geologicznych, prehistorycznych, językowych, ekonomicznych i etnograficznych wzbogacono zapoczątkowanym monograficznym opracowaniem historii Śląska. Pod opieką i przy wsparciu Akademii Umiejętności ukazała się m.in. pomnikowa *Bibliografia polska* Karola Estreichera (1827-1908), bibliotekarza, bibliografa, historyka literatury i teatru; *Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusta, zabawy, pieśni, muzyka i tańce* (23 serie 1857-90) Oskara Kolberga (22 lutego 1814 w Przysusze (Kieleckie) - 3 czerwca 1890 w Krakowie).

Akademia Umiejętności i Polska Akademia Umiejętności ogłosiły drukiem około 5731 swoich prac. Ten wielki wynik działalności wydawniczej powstał wysiłkiem kilku pokoleń wybitnych polskich uczonych. Ich publikowane prace - o łącznej objętości ponad 43 tys. arkuszy drukarskich - mogły się znaleźć w rękach czytelników, młodzieży, studentów przez zapewnienie materialnego i moralnego mecenatu Akademii, także w rezultacie starań wydawniczych. Opublikowane dzieła są to zwarte wielotomowe wydawnictwa seryjne i zbiorowe oraz wydawnictwa ciągłe.

Bibliografia opublikowanych prac Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności za lata 1873-1947 zajmuje 730 stron druku.

Działalność wydawnicza Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności dotycząca historii Śląska ma poczesne miejsce w nauce polskiej, także w powodu swojej wymowy politycznej w tamtych czasach.

W Polskiej Akademii Umiejętności znalazły wyraźne kontynuacje wydawnictwa Akademii Umiejętności. Polska Akademia Umiejętności dokonała wiele w dziedzinie przygotowania i publikacji podręczników potrzebnych młodzieży studenckiej polskich uniwersytetów, odrodzonych po I wojnie światowej. Skupiała wysiłki badawcze w kierunkach dyscyplin, które przyczyniły się do postępu nauki. Działalność w zakresach filologii klasycznej, językoznawstwa, zwłaszcza sławistyki, także orientalistyki, historii, historii sztuki, historii prawa polskiego i rzymskiego.

Rozszerzono zakres nauk przyrodniczych i ścisłych dla lepszego zaspokojenia potrzeb przemysłu. Wyniki badań publikowano w Bulletin International de l'Academie Polonaise des Sciences et des Lettres. Classe des Sciences:

- Médecine;
- Mathématiques et Naturelles. Série B. Sciences Naturelles I. Botanique; Série B. Sciences Naturelles II. Zoologie; Série A. Sciences Mathématiques;
- Classe de Philologie.
- Classe d'Histoire et de Philosophie.

Polska Akademia Umiejętności wydawała z swojej działalności. „Rocznik” ukazujący się w każdym roku, zawierający:

Rozprawy - Wydziału I Filologicznego. Seria III;
 Wydziału II Historyczno-Filozoficznego. Seria II;
 Wydziału III Matematyczno-Przyrodniczego. Seria III;
 Wydziału IV Lekarskiego Seria I;

Sprawozdania z czynności i posiedzeń PAU;
 Sprawozdania Komitetu Badań Fizjograficznych;
 Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego PAU.

Kolejnymi prezesami Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności byli: Józef Majer (2 maja 1873 - 3 lutego 1899), Stanisław Tarnowski (1890-1917; sekretarz generalny 1883-90), Kazimierz Morawski (1917-1925), Jan Michał Rozwadowski (1925-29), Kazimierz Kostanecki (1929-34; sekretarz generalny 1919-21), Stanisław Wróblewski (1934-38; sekretarz generalny 1921-26), Stanisław Marian Kutrzeba (1939-46; sekretarz generalny 1926-39), Kazimierz Nitsch (1946-30 październik 1951; - 1957 Polskiej Akademii Nauk).

Poza wymienionymi prezesami, którzy przedtem byli sekretarzami generalnymi, do tego grona należeli i zaszczytne stanowisko sekretarza zajmowali: Józef Szujski (1872-83), Stanisław Smolka (1890-1903), Bolesław Ulanowski (1903-19), Tadeusz Jan Kowalski (1939-5 maja 1948), Jan Konstanty Dąbrowski (1948 - 30październik 1951; - 1957 Polskiej Akademii Nauk).

Członkowie PAU w Wydziałach według specjalności:

I	Ilość	II	Ilość	III	Ilość	IV	Ilość	Ogółem
Językoznawców	75	Historyków	77	Chemików 31+	52	Anatomów- Patologów	21	225
Historyków Literatury	58	Prawników	61	Fizyków 21	36	Medycyny Ogólnej	17	172
Historyków Sztuki	17	Filozofów	25	Botaników 23+	35	Histologów	11	88
Innych specjalności	4	Innych specjalności	3	Zoologów 13	4	Innych specjalności 20	64	133
Polacy	165		13	Matematy- ków 28+	164		113	618
Obcy	79		176	Astronomów 7	70		26	262
Członkowie nadzwyczajni			87	Innych specjalności 8				70
Razem	244		263		234		139	950

Członkowie PAU według narodowości:⁸

Francuzów	60
Czechów	34
Niemców	24
Anglików	21
Rosjan	18
Włochów	16
Jugosłowian	12

⁸ F. Uhorczak, *Rozwój Polskiej Akademii Umiejętności w wykresach i mapach*. Objaśnienia wystawy jubileuszowej Polskiej Akademii Umiejętności, Kraków 1948, s. 16.

Amerykanów	12
Austriaków	11
Węgrów	10
Belgów	7
Szwedów	6
Duńczyków	5
Rusinów	4
Bułgarów	4
Szwajcarów	4
Rumunów	3
Holendrów	3
Łotyszów	2
Norwegów	2
Finów	1
Łużyczan	1
Kanadyjczyków	1
Peruwiańczyków	1
Razem	262

Polska Akademia Umiejętności miała w 1939 r. krajowych członków 220: 101 czynnych i 119 członków korespondentów. Stanowili oni 35,59% liczby 618 członków Polaków piastujących tę godność. W tym roku członkowie PAU wywodzący się z środowiska humanistycznego Krakowa, którzy uczestniczyli w życiu tej Akademii przez sprawowanie godności prezesa, sekretarza generalnego lub w inny sposób, dosięgali 50% liczby członków. Świadczy to o prężności tego ośrodka nauki, jego ambicjach twórczych, służenia społeczeństwu i Narodowi - Polsce swoją utrwaloną przez pokolenia nauką, zdobywaną w wszechnicy krakowskiej, tej Alma Mater.

Zamykając ten ostatni rozdział dziejów Polskiej Akademii Umiejętności, o jej działalności naukowej, tym skromnym, lecz jednocześnie bogatym i wydatnym udziale wniesionym do nauki Polski, pragnę przytoczyć tu uczonego Józefa Majera, bez którego inicjatywy w tej mierze - nie byłoby Akademii Umiejętności.

Józef Majer był tytanem pracy naukowej i organizacyjnej, pionierem antropologii. Od 1856 wykładał jako pierwszy antropologię przez 17 lat w Uniwersytecie Jagiellońskim, W 1874 ogłosił Program badań antropologicznych. Za jego przewodniczenia Komisji Antropologicznej, ukazało się 19 t.: *Zbiór wiadomości do antropologii krajowej*. J. Majer i Izydor Kopernicki (17 kwiecień 1825 w Czyżówce (Ukraina) - 24 październik 1891 w Krakowie); lekarz, pierwszy w Polsce profesor antropologii na Uniwersytecie Jagiellońskim, uczestnik powstania 1863; I sekretarz Towarzystwa Naukowego Krakowskiego - przyczynili się najbardziej do nadania rozmachu pracy organizacyjnej i wydawniczej Komisji Antropologicznej utworzonej 1874 w Akademii Umiejętności.

Profesorów, uczonych, świetnych mężów nauki Polska Akademia Umiejętności swoim blaskiem przyciągała. Wielu ich, o światowej renomie pracowało dla jej dobra i chwały, było członkami, sekretarzami generalnymi lub prezesami. Trud-

no byłoby wymienić tu wszystkich. Spośród nich wspomnę jedynie o Aleksandrze Brücknerze, wspomnianym już w rozdziale III, polskim filologu sławiście i historyku kultury. Był docentem Uniwersytetu Jagiellońskiego i wiedeńskiego 1878-81, profesorem języków i literatur słowiańskich w uniwersytecie berlińskim 1881-1924, członkiem Akademii Umiejętności od 1888 oraz akademii w Petersburgu od 1890, Pradze i Belgradzie. Zainteresowania naukowe obejmowały historię literatury polskiej i literatur słowiańskich oraz języka polskiego, dzieje polskiej kultury religijnej i obyczajowej, folklor, starożytności słowiańskie i litewskie, także szeroko pojęta etymologia. Podsumowaniem całości literatury i kultury polskiej w języku polskim są: *Dzieje literatury polskiej w zarysie* (t. 1-2 1903, wyd. 2 1907, wyd. 3 1924), *Dzieje kultury polskiej* (t. 1-4), *Encyklopedia staropolska* (t. 1-2 1937-1939), *Cywilizacja i język; Walka o język* (1917), *Słownik etymologiczny języka polskiego* (1926-27). To tylko drobna część jego spuścizny. Czy to nie powód do chwały polskim uczonym!